

DAVID SHEFF

YOKO

EN BIOGRAFI

ÖVERSÄTTNING
MANNE SVENSSON

Bokförlaget Forum

Författaren vill tacka alla konstnärer, artister och rättighetsinnehavare till sångtexter, böcker, dikter och andra skrifter och fotografier för tillståndet att använda deras upphovs-
rättsskyddade verk i denna bok. Alla rättigheter reserveras för rättighetsinnehavarna till
följande:

Utdrag ur sångtexter av Yoko Ono, copyright © Lenono Music. Med benäget tillstånd. Alla rättigheter reserverade.

Utdrag ur böcker, dikter och andra skrifter av Yoko Ono, copyright © Yoko Ono. Med benäget tillstånd. Alla rättigheter reserverade.

Fotografier ur Yoko Onos samling, copyright © Yoko Ono. Med benäget tillstånd. Alla rättigheter reserverade.

Utdrag ur texterna till "Cold Turkey", "Beautiful Boy (Darling Boy)", "Dear Yoko" och "Oh Yoko!" av John Lennon, copyright © Lenono Music. Med benäget tillstånd. Alla rättigheter reserverade.

Utdrag ur texten till "Imagine" av Yoko Ono och John Lennon, © Lenono Music. Med benäget tillstånd. Alla rättigheter reserverade.

Fotografier av Bob Gruen, copyright © Bob Gruen. Med benäget tillstånd. Alla rättigheter reserverade.

Utdrag ur "The *Playboy* Interview with John Lennon and Yoko Ono" i *Playboy*, copyright © 1981 *Playboy*. Med benäget tillstånd. Alla rättigheter reserverade.

Utdrag ur "The Betrayal of John Lennon" i *Playboy*, copyright © 1984 *Playboy*. Med benäget tillstånd. Alla rättigheter reserverade.

Utdrag ur *All We Are Saying: The Last Major Interview with John Lennon and Yoko* (New York: St. Martin's Griffin, 2000 och 2020). Intervjuns copyright © 1981 *Playboy*. Introduktionens copyright © 2020 David Sheff. Prologens copyright © 2000 David Sheff.

Bokförlaget Forum, Box 3159, 103 63 Stockholm
info@forum.se
www.forum.se

Copyright © David Sheff 2025
Originalets titel: Yoko. A biography
Tryckt hos ScandBook EU, 2025
Första tryckningen
ISBN 978-91-37-50313-4

Till Kyoko Ono och Sean Ono Lennon

FÖRFATTARENS KOMMENTAR

DELAR AV DENNA bok har tidigare publicerats i tidningsartiklar som jag har skrivit eller varit medförfattare till, däribland "The *Playboy* Interview with John Lennon and Yoko Ono", "The Betrayal of John Lennon", "The Night Steve Jobs Met Andy Warhol", "Yoko Ono: How She Is Holding Up" och i min bok *All We Are Saying: The Last Major Interview with John Lennon and Yoko Ono*.¹

Genom åren har jag ägnat många timmar åt intervjuer med Yoko både till dessa artiklar och andra projekt. Jag har dessutom tillbringat väldigt många fler timmar i samtal med henne om hennes liv och verk. Om källor till Yokos citat inte anges på annat sätt i denna bok kommer de från våra privata samtal.

För tydlighetens skull har jag rensat och komprimerat en del citat samt redigerat och kortat ner några av intervjuerna med Yoko, John och andra.

INNETHÅLL

PROLOG

- 11 -

INLEDNING

- 17 -

DEL 1

ABOVE US ONLY SKY

- 33 -

DEL 2

THE BALLAD OF YOKO AND JOHN

- 85 -

DEL 3

YOKO ONLY

- 199 -

EPILOG

- 304 -

TACK

- 309 -

NOTER

- 313 -

REGISTER

- 345 -

PROLOG

OUT PIECE

PÅ KVÄLLEN DEN 21 mars 1965 var Carnegie Recital Hall fullsatt. Publiken hade samlats där för ett framförande av Yoko Ono, en stigande stjärna på den internationella avantgardistiska konst- och musikhimlen.

Yoko steg ut på scenen och satte sig i *seiza*, med benen vikta under kroppen. *Seiza* – ”rätt sittställning” – är det formella sättet att sitta på i Japan. Det kommunicerar undergivenhet.

Yoko var trettiofå år gammal. Hon hade långt svart hår i snedbena och en stram knut i nacken. Helt klädd i svart. Utöver konstnären var scenen tom bortsett från en sax som låg på golvet framför henne.

Yoko framförde ett verk som hon kallade ”Cut Piece”. Åskådarna bjöds upp på scenen en och en för att klippa av en bit av hennes kläder. Folk var till en början försynta och artiga mot Yoko när de kom upp och klippte med saxen. De klippte av material från ärmerna, kragen och fällorna på kjolen och tröjan.

Men enligt konstnären och filmskaparen Eleanor Antin, som var på plats, ”övergick stämningen i något mörkt och obehagligt när flera unga män ... började klippa av stora bitar av hennes kjol och tröja tills behången syntes, för att sedan direkt ställa sig i kön igen. De kunde inte sluta skratta. Jag minns hur [konstnären] Carolee Schneemann gick fram till den ena killen och gav honom en örfil, vilket inte avskräckte honom ett dugg. Han var ute efter Yoko – offret som erbjöds.”²

En man klev upp och böjde sig fram över Yoko. Han fundera-

de på var han skulle klippa. "Det krävs verkligen precision", sa han. "Det kan nog ta en stund."³ Efter att ha klippt bort hennes underkjol och blottat hennes behå klippte han av behåbanden. "Han går för långt", sa någon i publiken. "Men Gud, var inte ett sånt äckel!" ropade en kvinna. Nervositeten syntes i Yokos blick.

"Yoko gjorde en subtil gest mot scenkanten", mindes Antin, "och ridån drogs genast för framför henne innan bröstet blev synliga. Föreställningen var över."⁴

Vid premiären för "Cut Piece" i Kyoto 1964 var det en man som mimade att han knivhögg Yoko. Året efter framförandet i New York visade hon verket i London, där en grupp män stormade scenen och på bara några minuter klippte av hennes klänning och sedan underkläderna, så att hon var helt naken.

"Det var ett extremt farligt verk att framföra", kommenterade Schneemann senare, "särskilt i ögonblicket då föreställningen var över, för det fanns ingen uppfattning om feministisk närvaro och inga gränser . . . Det var vidriga grejer i luften på den tiden, så hon utmanade dessa väldigt mörka impulser i den där sårbara positionen – och det var det som var den oförlömliga kraften i det."⁵

År 2020, mer än ett halvt sekel efter "Cut Piece" framfördes för första gången kallades det i *New York Times* för "ett av de tjugofem mest inflytelserika amerikanska protestkonstverken sedan andra världskriget".⁶

Det var många av Yokos verk som likt "Cut Piece" tog formen av poetiska instruktioner till handlingar och händelser. Ibland utförde hon dem själv, men instruktionerna till hennes "oavslutade" verk kunde utföras av vem som helst, och vissa, som "Cut Piece", krävde deltagande av åskådare eller lyssnare. Att bjuda in åskådarna i konstskapandet utmanade själva idén om vad konst var. På den tiden presenterade alla konstnärer inom alla konstformer ett avslutat verk, vare sig det bestod av bilder, objekt, dramer, dikter eller symfonier, medan Yoko många

gångar bad publiken komplettera dem med fysiska eller mentala handlingar. När hon framförde "Fly Piece" bestod instruktionen i ett enda ord – "flyg!" – och så klev folk upp på scenen och "flög" genom att hoppa från stegar eller genom att fantisera om hur de flög. Till "Whisper Piece", ett verk om skörheten i mänsklig kommunikation, fick publiken leka viskleken. I "Bag Piece" instruerades deltagarna att krypa in i en tygsäck och göra vad de kände för – klä av sig kläderna, dansa, meditera eller ta en tupp-lur. Innebörden, enligt Yoko: "Vi befinner ju oss allihop i säckar. Poängen var säckens konturer, säckens rörelser: hur mycket vi ser av en person. Det kan vara massor av saker som pågår där inne. Eller så kanske det inte händer något alls."⁷ I "Earth Piece", som Yoko komponerade 1963, var instruktionen bedräglig i sin enkelhet: "Lyssna på ljudet av jorden som snurrar." Jag vill be dig att prova det nu med en gång. Lägg ner den här boken och upplev en av Onos kompositioner: Lyssna på ljudet av jorden som snurrar.

"Yoko hade en revolutionerande idé om att konst i första hand äger rum i ens huvud, och det är där hennes verk yttrar sig", sa konstnären och artisten Laurie Anderson.⁸ Eller med konsthistorikern och kuratorn Reiko Tomiis ord: "Hon är en konceptuell konstnär som sa: 'Man behöver inget objekt eller material för att skapa konst.' I grund och botten är tanken det enda man behöver. Man kan sätta ihop en målning i huvudet. Man kan skapa en händelse i fantasin."⁹ Det var en ny idé om vad konst kunde vara och vem som kunde skapa den.

Yoko skapade sin första fantasiövning när hon var tjugo, men rötterna går tillbaka till barndomen. Hon föddes i Tokyo, som dotter i Yasudadynastin. Yasuda var en av de rikaste, mest inflytelserika familjerna i den japanska affärsvärlden. Yoko levde ett enormt privilegierat liv som barn – med betjänter, elitskolor, palatslika sommar- och vinterhus – tills kriget satte stopp för det.

På natten den 9 mars 1945, när Yoko var tolv, släppte USA 1 665 ton brandbomber över Tokyo. Stora delar av staden sattes i

brand och minst 100 000 människor dödades. Hennes pappa var i Hanoi. Hennes mamma och syskon gömde sig i ett skyddsrum som byggts under trädgården på familjens egendom, men Yoko låg sjuk i feber och kunde inte flyttas från sitt rum.¹⁰ Hon såg bomberna falla – hörde det visslande ljudet och explosionerna, kände marken skaka – och hon såg staden brinna.

Yokos mamma bestämde sig för att fly med barnen till en by nära Nagano, där hon köpte ett litet hus. Det var inte helt färdigbyggt. Taket var inte klart. Pengar hade inget värde och det var ont om mat.

I Nagano var Yoko med sin lillebror Keisuke (Kei) och hon kände ett ansvar att ta hand om honom. ”Vi svälte och min bror såg bedrövad ut. Jag minns att jag tänkte: ’Vi kan väl sätta ihop en meny som får oss att må bra i stället?’”¹¹ Yoko sa till Kei: ”Vi kanske ska börja med glass?” Hon fortsatte: ”Vi låg på rygg och tittade upp mot himlen genom ett hål i taket, utbytte menyer i fantasin och använde visualiseringens kraft för att överleva.”¹²

”Vi gjorde de där menyerna, vi föreställde oss maten”, sa Kei. ”Det var min systers första konceptuella konstverk.”¹³

”Cut Piece” betydde olika saker för olika människor. Många såg det som ett feministiskt verk om kvinnors sårbarhet och våldet som utövades mot dem.

”’Cut Piece’ har gått till historien som ett av de mest skrämmande och fängslande feministiska konstverken någonsin och förmedlar på ett målande vis en upplevelse som många kvinnor känner igen – att befinna sig i en kropp som andra känner att de har rätt att utföra handlingar på”, enligt konstkritikern Zoë Lescaze.¹⁴

Yoko ville dock inte precisera innebörden av ”Cut Piece” på det viset. I hennes ögon handlade verket om vad som helst som någon sa att det handlade om. Det var det som var poängen med hennes oavslutade konst. Hon skapade verken och åskådarna aktiverade dem. Hon gav bort dem i samma stund som framförandet började, övergav dem på samma sätt som hon övergav

sina kläder i ”Cut Piece”. Mottagarna blev verkets nya ägare, och de kunde tillskriva det vilken betydelse som helst (eller ingen betydelse alls).

Men med tiden skulle även Yoko beskriva ”Cut Piece” som ett andligt verk om kraften i givandet, som inspirerats av en berättelse om en inkarnation av Buddha som gav bort alla sina ägodelar och blev upplyst. Vid andra tillfällen sa hon att det handlade om sårbarhet, tillit och en vädjan om fred. Om hennes upplevelse medan hon framförde verket skrev hon: ”Det kändes lite som att jag bad. Det kändes också som att jag offrade mig av egen vilja.”¹⁵ Och en gång sa hon: ”När jag gör ’Cut Piece’ går jag in i trans, och därför blir jag inte så rädd.”¹⁶ Men trots sin stora förmåga att behärska sig medgav hon att hennes kropp darrade ibland. Publiken märkte inte att hon var rädd. Hon var skicklig på att internalisera rädsla och projicera självförtroende, för det var något hon hade gjort sedan hon var liten – sedan hon låg där i sängen och tittade ut genom fönstret på Tokyo i lågor.

INLEDNING

OCEAN CHILD

DET HAR SKRIVITS tusentals tidningsartiklar och böcker om John Lennon och The Beatles, och i de allra flesta av dem är Yoko Ono en karikatyr, ett freak, eller till och med en skurk – en outgrundlig förförerska, en manipulativ bedragare, en ylande lurendrejure som hypnotiserade Lennon och splittrade det största bandet i historien. Sagan om Lennon och Beatles är en av de mest kända historierna som någonsin berättats, men Yokos del i den har förmörkats av bandets stora skugga och grumlats ytterligare av tydligt kvinnofientliga och rasistiska stämningar.

När Yoko träffade John stod han på höjden av sin berömmelse, ett kändisskap som aldrig tidigare hade skådats. John själv skämtade en gång att Beatles var mer populära än Jesus. Det var ingen större överdrift.

När John träffade Yoko hade även hon uppnått viss grad av berömmelse, försumbar jämfört med Lennons, men hon klättrade högre och högre på den internationella avantgardescenen. Sedan blev hon ena halvan av ”John och Yoko”, världens mest berömda par – musiker, konstnärer och pacifister – den ”mystiska rock’n’roll-prinsen som höll på och tramsade sig . . . med den där knäppa orientaliska kvinnan”,¹⁷ som Lennon beskrev allmänhetens uppfattning av honom och ”frugan”.

Smutskastningen av henne började omedelbart. Beatlesfans stod och vakade utanför Apple, Beatles högkvarter i London, och när Yoko visade sig skrek de åt henne att återvända till sitt hemland. Hon kallades för ”den där fula japsaren”.¹⁸

De rasistiska och sexistiska kommentarerna kom från pressen, fansen, Beatles närmaste krets och de andra medlemmarna i bandet. Musikern och konstnären Klaus Voormann, en vän och samarbetspartner till bandet, berättade: "Männen som kände sig hotade av Yoko kallade henne för *bitch* – och det var många som kände sig hotade."¹⁹ John tog med sig Yoko till studion när de spelade in, och 2021 medgav Paul McCartney i en radiointervju med Terry Gross: "Vi var inte alls så förtjusta i det. 'Vem är det här?' undrade vi 'och varför sitter hon på min förstärkare?'"²⁰ Enligt tv-programledaren Dick Cavett var Yoko i början av 1970-talet "en av de mest kontroversiella kvinnorna sedan hertiginnan av Windsor",²¹ kvinnan som Edvard XIII gifte sig med när han abdikerade. Mer nyligen uppdaterade journalisten Ray Connolly referensen till Buckingham Palace: "Behandlingen av Meghan Markle när hon blev tillsammans med prins Harry var ingenting jämfört med hatet mot Yoko när hon blev ihop med John."²²

Detaljer om hennes eget liv och arbete betraktades för det mesta som mindre viktiga. Bortsett från den inverkan hon hade på Lennon och hans band var hon irrelevant. Följaktligen kom de flesta människors intryck av henne från de slappa, sensationslystna och påhittade versionerna av historien som började när hon träffade John och slutade med mordet på honom – en period på bara fjorton år av hennes dryga nittio i livet.

Berättelsen om Yoko börjar i Tokyo. Hon levde i materiellt överflöd som barn, men var svältfödd på känslor. Hennes föräldrar var frånvarande och avfärdande. Inte nog med att de var otillgängliga för henne, utan de isolerade henne dessutom från andra barn. Hon fick höra att hon var för bra för dem och att de bara skulle utnyttja henne. Hon längtade efter kärlek och anknytning, men de behoven uppfylldes inte i hennes barndom, och som svar byggde hon upp en barriär mellan sig själv och andra. När hon blev äldre uppfattades hennes reserverade beteende ofta som arrogans, men det var egentligen bara en mask för att dölja hennes djupa längtan och sorg.

Mycket i Yokos personliga och kreativa liv var ett direkt svar på hennes föräldrars försummelse och en rad psykiska trauman som hon upplevt. När kriget bröt ut 1941 var hon åtta. Vid tolv års ålder upplevde hon den fasansfulla brandbombningen av Tokyo, och traumat fortsatte när familjen flydde från staden till en by där hon tvingades tigga och idka byteshandel för att få något att äta. När hon kom tillbaka till Tokyo låg staden i ruiner.

Yoko växte upp i både Japan och USA. Hon var splittrad, kände sig alienerad i både öst och väst. När hon blev äldre gick hon i elitskolor på både högstadie- och gymnasienivå. Hon presterade bra men var ängslig, deprimerad och ensam. Hon försökte begå självmord som tonåring. Men till slut fann hon sin tillflykt i fantasin och konsten.

Hon gick på högskolor i både Tokyo och New York, men hoppade av. Hon flyttade sedan till Greenwich Village, där hon bidrog till att underblåsa en revolution för människors sätt att tänka på och skapa konst. ”Hon ville aldrig bli begränsad till en enskild konstform”, enligt kuratorn, kritikern och konsthistorikern Hans Ulrich Obrist. ”Hon är målare, poet, skulptör, filmskapare, arkitekt och författare, så hon accepterades inte i någon av dessa världar.”²³ Som sångare var hon kontroversiell till och med i avantgardekretsar för sin användning av rösten som ett klagande instrument – dissonant, jämrande och skriande nådde den plågornas djup och extasens höjder, vilket gav henne en del beundrare men mest förakt.

Efter sina första misslyckade försök att få kontakt med åskådarna (och ytterligare ett självmordsförsök) skulle hon så småningom hyllas för sin konst i New York och London, där hon träffade John Lennon 1966. Och även om det är sant att John redan stod på höjden av sin berömmelse när Yoko träffade honom, så var det faktiskt *hon* som var konstnären som *han* kom för att se. ”Jag hade fått höra att det var något ’event’ på gång, en japansk avantgardekonstnär som kom från Amerika”, sa han. ”Hon var glödhet. Det skulle vara något med svarta säckar, och jag tänkte att allt skulle handla om sex: artsy fartsy-orgier. Perfekt! Och jo,

det var rätt skruvat, men det var inte alls som jag hade föreställt mig.”²⁴

Yokos verk väckte känslor internationellt, vilket fascinerande Lennon och en publik som ville bli provocerad, men den breda publiken som kom i kontakt med henne via Beatles blev förbannad. Året då Yoko träffade John låg Beatles på listorna med poppiga låtar som ”Paperback Writer” och ”Yellow Submarine” medan Yoko ylade och jämrade sig på scenen och fick folk att krypa in i säckar. Hon hade dessutom premiär för sin film *No. 4 (Bottoms)*, som bestod uteslutande av rörliga bilder på nakna stjärtar.

John mådde väldigt dåligt under den här perioden. Han kände att han inte fick luft och tvingades göra saker han inte ville som Beatlesmedlem, och han var olycklig i sitt äktenskap. Han förtrollades av lättheten och humorn i Yokos verk och blev rörd av hennes patos. Han sa en gång att han tyckte Yoko uttryckte sig så effektivt – så *rent* – att det var många som inte klarade av det. ”Det var därför de inte tålde van Gogh”, sa han, ”det är för verkligt, det gör ont.”²⁵

De blev kära i varandra och John blev hennes främsta allierade, vän och samarbetspartner. Yoko kände att hon hade hittat sin andra hälft. Det gav henne hopp om en sorts lycka som hon inte trodde var möjlig. Hon hade aldrig upplevt sådan kärlek och samhörighet som hon kände med John. Hon kände sig trygg med honom. Det blev en frist från hennes lidande och ensamhet. Men hon överrumplades av angreppen från pressen och allmänheten för att hon var med honom, och när Beatles splittrades var det hon som beskyldes och svartmåldes.

Sårad av allmänhetens förakt gick hon helhjärtat in för det som var viktigast för henne: konst, musik, aktivism – och sin man. Ett drygt decennium av soloprojekt och samarbeten följde. Yokos idéer om uppfyllda önskningar och positivitet går att se både i hennes egna verk och i hennes samarbeten med John. Låtarna ”Imagine” och ”Give Peace a Chance” har sitt ursprung i hennes konst och tänkande. Hennes syn på konst och aktivism utgjorde

grunden för många av de senare fredsmanifestationerna. Om deras berömda *bed-ins* sa John: ”Själva fredseventet vi iscensatte kom direkt från Yoko.”²⁶

Deras gemensamma manifestationer, musik- och konsthändelser och politiska aktioner – ofta allt detta i kombination – var vanvördiga, roliga, djupa och inspirerande, och Yoko och John kan nog betraktas som världens mest berömda par. De skildes åt under en period som John kallade för sin ”bläcka” (eller ”lost weekend”), men när de sedan återförenades blev de mer hängivna varandra än någonsin. År 1975 fick Yoko och John ett barn, Sean Taro Ono Lennon, och under hela den senare delen av 1970-talet var Yoko mer tillfreds med sitt liv än någonsin tidigare.

Sedan kom mordet som gav eko över hela världen. ”Working Class Hero” var död. Yoko hade stått vid sin älskades sida när det hände, och det knäckte henne.

Mordet visade att hon hade haft rätt hela tiden: Världen var en otrygg plats. Och detta stora trauma var bara början. Strax efter Johns död blev hon förrådd, rånad och utpressad, och även hotad till livet. Som en vän till henne, journalisten Barbara Graustark – som först intervjuade Yoko och John för *Newsweeks* räkning 1980 och senare redigerade artiklar om henne på *New York Times* – sa: ”Det var en väldigt tydlig känsla av att hon försökte gå vidare som konstnär, försökte gå vidare med Sean, men att hon ständigt blev påmind: 'Är det din tur sen? Kommer någon att ge sig på dig?’”²⁷

Trots strömmen av motgångar slutade Yoko aldrig arbeta. Efter mordet satte hon i gång en anmärkningsvärt framgångsrik kampanj för att skydda Johns minne och se till att han förblev relevant. Och även om hennes konstnärliga insatser för evigt skulle överskuggas av den fallna idol hon förknippades med, så inledde hon samtidigt en ny fas av soloprojekt. Myten om tjejen som splittrade Beatles dröjde sig kvar, men en annan historia började framträda parallellt, en historia som vederlade den klyschiga, sexistiska versionen.

Ett stort antal konstnärer, musiker, kritiker och historiker på alla möjliga håll började erkänna Yoko som pionjär inom

sina respektive områden. Omvärderingen började i konstvärlden. Sedan år 2000 har många av världens största museer haft retrospektiva utställningar med hennes verk. På konstbiennalen i Venedig tilldelades hon ett guldlejon för sitt livsverk 2009. I en artikel om hennes utställning på Guggenheimmuseet i Bilbao 2014 ställde konstkritikern Jonathan Jones den retoriska frågan: "Finns det någon samtida konstriktning där hon inte varit banbrytande?"²⁸ Den mest omfattande retrospektiva utställningen hittills, *Yoko Ono: Music of the Mind*, öppnades på Tate Modern i London 2024 – när hon var nittioett år gammal. Rubriken till recensionen i *Financial Times* löd: "Den konceptuella konstens pionjär får sitt erkännande."²⁹

Även Yokos musik omvärderades. Nyutgåvor av hennes tidiga album, som förr mest hade ignorerats eller förlöjligats, lovordades nu. Ett stort antal musiker i många olika genrer hyllade henne. Kurt Cobain kallade henne för "den första kvinnliga punkaren".³⁰ Pete Townshend sa att "hon var en av de första konstterroristerna, som kombinerade djup moralism med konfrontation och chockverkan".³¹ År 2020 lät popartisten Miley Cyrus tatuera in ett meddelande från Yoko med hennes signatur på ena skuldran.³² Kim Gordon sammanfattade det hela: "Yoko är än i dag en av de mest radikala musikerna. Hon är så långt före sin tid."³³

På 2000-talet gick remixer av Yokos låtar varma på klubbar och barer över hela världen, och när tolv av hennes skivor hade blivit etta på *Billboards* dansmusiklista kröntes *New York Times* Yoko till "neodiscons drottning".³⁴ (Hon skulle så småningom få tretton listettor.)

Under tiden gjorde hon kontinuerligt ny musik och inledde samarbeten med banbrytande konstnärer. Hennes inflytande har uppmärksammats av artister som Kim Gordon, Patti Smith, Thurston Moore, Laurie Anderson, Lady Gaga och RZA. David Byrne sa att "folk var så fokuserade på Beatles, men längst ut i den experimentella musikens framkant – där John Cage och såna som han befann sig – skapade Yoko en ny sorts musik: de där

vakra, drömmande sångerna, men också våldsamma låtar som fördömde krig och omänsklighet.”³⁵

Det skedde också en gradvis förskjutning i synen på hennes livslånga politiska aktivism. Hon var en inflytelserik aktivist med stort engagemang mot vapenvåld, världssvält, kärnvapen och våld mot kvinnor. Hon arbetade för att öka medvetenheten om och främja behandlingen av aids och andra sjukdomar. Hon kämpade med stor passion för miljön och hyllade naturen. Och det hon framför allt uppmärksammades för var hennes fredsarbete, över ett drygt halvsekel av performancekonst, sånger, annonskampanjer, filmer, installationer, protestaktioner, texter och andra sätt att förespråka fred. Som Rich Thomas skrev i tidningen *Magnetic*: ”Innan vi hade Bono, hade vi Ono.”³⁶

Yoko blev också erkänd som feministisk pionjär. Hon gjorde upprorisk feministisk konst, kontroversiella verk som ”Cut Piece”, filmen *Fly* och det interaktiva konstverket *Arising*, där hon bad kvinnor över hela världen att bidra med historier om sitt lidande. Låtar som ”Woman Power”, ”Sisters, O Sisters” och ”Angry Young Woman” har blivit feministiska kampsånger och kvinnornas frigörelse var temat för hennes album *Feeling the Space*. Genom årtiondena har hon inspirerat massor av kvinnor. Cyndi Lauper har sagt att det var Yoko Ono som fick upp hennes ögon för hur kvinnor behandlades i samhället när hon var sexton. ”Hon slog sönder den där jävla mallen för vad en konstnär fick vara och vad en kvinna fick vara. Hon var sexig, uttryckte sig utan hämningar och var vild. Hon visade mig hur jag kunde vända ryggen åt personer som sa till mig att *Någon måste komma och fixa dig*. Hon sa till mig att det var okej att vara den man var – den jag var.”³⁷

Sist men inte minst har det skett en förändring av hur Yoko uppfattas som tänkare. När jag intervjuade John 1980 sa han till mig: ”Hon är läraren och jag är eleven. Det är jag som är den stora kändisen, den som ska veta allt, men hon är min lärare. Hon har för fan lärt mig allt jag kan.”³⁸ Allt fler började uppskatta henne för det som John kallade för hennes ”visdom från en annan

värld”. ”Yoko kommer från en blandning av västerländskt och österländskt sinne för postmysticism”, sa DJ Spooky – Paul D. Miller. ”Hon är en schaman. Schamaner var transcendentala figurer som kunde vägleda en till en upplevelse. Det är så jag ser henne.”³⁹

Yoko var en kvinna som led svårt, men som också upplevde stor lycka. Hon presenterade sina verk med avsikt att inspirera och hela människor. Hon kombinerade konst med aktivism, och utmanade enskilda individer att ta personligt ansvar för att skapa fred i världen. Hennes budskap har varit tydligt och konsekvent: Människans lidande är universellt, men vår motståndskraft är stor. Tillsammans kan vi förändra världen.

Som tjugofyraårig färsk journalist lyckades jag 1980 ro hem ett mycket eftertraktat uppdrag: att intervjua Yoko och John för tidningen *Playboy*. Det enda jag behövde göra var att få dem att gå med på intervjun. Min förfrågan via telegram besvarades med att Yokos assistent ringde upp mig och frågade när och var jag föddes. Tydligen hängde intervjun på hur Yoko tolkade mina astrologiska och numerologiska horoskop.

Det visade sig att såväl stjärnorna som numren stod rätt. Dagen därpå ringde assistenten igen och sa att Yoko övervägde min förfrågan och skulle gå med på att träffa mig, så jag tog flyget från Los Angeles till New York. Enligt instruktionerna jag fått styrde jag sedan stegen mot Dakota Building på Upper West Side.

Det nygotiska bostadshuset Dakota fick sitt namn på grund av läget där det byggdes. I det tidiga 1880-talets New York var den platsen på Upper West Side avsides – precis som det dåvarande Dakotaterritoriet. Byggnaden dominerar kvarteret från 72nd till 73rd Street vid Central Park West och var 1980 känd dels för att Roman Polanski hade spelat in *Rosemary's Baby* där, dels för kändisarna som bodde där, som Lauren Bacall, Rudolf Nurejev, Leonard Bernstein och – de mest berömda av dem alla – Yoko och John, som ägde flera lägenheter i huset. En av dem var deras huvudsakliga boende på sjunde våningen, dit man tog sig med

en sliten, knarrande hiss med en olycksbådande utsmyckning i form av ett groteskt ansikte som tittade ner på passagerarna. På bottenvåningen låg "Studio One", Yokos kontor, och där fanns en lägenhet som i första hand användes som garderob. Elton John – Yoko och Johns gode vän och gudfadern till deras son Sean – skickade en gång ett kort till dem med en omarbetad version av texten till "Imagine":

Imagine six apartments

It isn't hard to do

One is full of fur coats

*Another's full of shoes.*⁴⁰

Efter att ha passerat receptionen på bottenvåningen kom jag till Studio One. Jag gick genom den främre delen av kontoret, förbi en vägg täckt av arkivskåp med kryptiska etiketter – som APPLE, PALM BEACH och HOLSTEIN COWS – som gick att nå med en biblioteksstege. Det fanns också bokhyllor där, inramade affischer, fotografier och en klocka som gick tio minuter fel. Jag tog av mig skorna som jag blivit instruerad och fördes sedan till Yokos kontor i bakre delen av lägenheten.

Yoko är 152 centimeter lång. "Det känns bra att hålla sig liten", skrev hon en gång, "som ett riskorn . . . att göra sig obetydlig, som papper."⁴¹ Hennes svarta hår var uppsatt i en knut. Även i den skumma belysningen där inne bar hon stora mörka solglasögon. Hon rökte en cigarett av märket Nat Sherman. Det första hon sa var: "Du har väldigt starka nummer." Hon tog ett bloss. "De går bra ihop med Johns." En assistent kom och serverade rostat kvistte.

Jag såg mig om i rummet. Yokos fristad hade en vit matta, vit soffa, vita stolar och en skulpterad vit palm. Där fanns en shōji och ett piano. Väggarna var täckta med träpanel och glasmontrar med antika egyptiska föremål, som en grå dödskalle och ett gyllene bröstharnesk. Ett porträtt på John och Sean, båda med axellångt hår, hängde på väggen. Ett ekskrin med elfenbens- och

jadeinfattning låg på ett soffbord i glas med svart järnram, en gyllene orm slingrade sig längs en stång under bordet. Taket var målat med en himmel i trompe l'oeil.

Yoko berättade för mig om projektet som hon och John arbetade med: ett album – eller troligtvis två – ”en dialog mellan oss, med varannan låt, ett par som diskuterar med varandra, berättar en historia”.

Jag svarade på hennes frågor om vad för sorts intervju jag hade tänkt mig. För att försöka övertyga henne att ställa upp hade jag tagit med mig tidigare nummer av *Playboy*, där personer som Martin Luther King, Albert Schweitzer, Bob Dylan och Jimmy Carter blev intervjuade. Efter att ha bläddrat igenom dem sa hon: ”Personer som Carter representerar bara sitt land. John och jag representerar världen.”⁴²

Yoko talade om för mig att mina astrologiska och numerologiska horoskop hade lett henne till slutsatsen att ”Detta är en mycket viktig tid för dig”, och hon gick med på att gå vidare genom att säga: ”Den här intervjun kommer att betyda mer än du kan föreställa dig nu.”⁴³ Sedan skickade hon ut mig.

Enligt mina vidare instruktioner ringde jag henne nästa dag, och hon bad mig komma till Dakota Building klockan tolv. När jag kom dit fick jag ett meddelande om att jag skulle träffa henne och John på ett kafé i närheten.

Nu för tiden får journalister vara glada om de tilldelas en timme eller två med en film- eller popstjärna. Jag tillbringade nästan tre veckor tillsammans med Yoko och John i september 1980. De flesta dagarna var jag med dem från morgon till kväll i deras lägenhet, på Yokos kontor, på kaféer och restauranger, i limousiner och inspelningsstudior. Vi tog promenader runt kvarteren i Upper West Side och genom Central Park. Jag intervjuade dem både tillsammans och var för sig. Inte en enda gång bad de mig låta bli att trycka någonting de sa. De var kärleksfulla mot varandra. John småretades tillgivet med henne. Hon himlade med ögonen.

När jag var klar med intervjun och hade skrivit färdigt artikeln

återvända jag till Kalifornien. Tidningen skulle komma ut i början av december, men när min redaktör fick ett provtryck budade han det till Dakota Building. Yoko ringde mig på söndagsmorgonen den 7 december. Hon lämnade ett meddelande på min telefonsvarare. När jag ringde upp lyftes luren, men ingen sa något. Jag var medveten om att John sällan svarade i telefonen, och när jag hörde en enkel vissling i andra änden sa jag att jag visste att det var han. Vi pratade en stund, sedan kom Yoko in på en annan anknytning. De var nöjda med intervjun. Yoko upprepade att den var väldigt viktig. Vi talades vid i en halvtimme och pratade om att ses nästa gång jag kom till New York. Vi hade gått igenom alla deras album tillsammans alla tre, låt för låt – Johns Beatleslåtar och deras gemensamma album och soloskivor – och diskuterat hur de kommit till och vad de betydde, och jag ville fortsätta genomgången av de låtar vi inte bockat av ännu. Sedan sa vi hej då.

Nästa kväll satt jag hemma och såg *Monday Night Football* på tv. Efter en stund avbröts kvällens match och programledaren Howard Cosell meddelade nyheten att John hade skjutits till döds.

Det var ofattbart. John var död. Jag försökte ringa Yoko, men kom inte fram, så jag packade en resväska och skyndade mig på ett nattflyg till New York. Jag tog en taxi till Dakota Building, men det var omöjligt att komma i närheten av huset. Tusentals människor hade lockats dit och folkmassan vällde ut över Central Park. Jag gick dit och sörjde med dem.

Under intervjuerna framgick det att Yoko och John hade levtt ett mer stillsamt liv än någon av dem gjort förut under de fem år som gått sedan Sean föddes. John hade tagit på sig Seans uppfostran – det var han som var hemmaman – medan Yoko tog hand om familjens affärer: musikförlagen, deras andel av Beatles skivbolag Apple, rättstvisterna och investeringarna de gjorde i konst, antikviteter och fastigheter. Enligt ryktena värderades